

www.mladinski-delavec.si
Razvoj modelov neformalnega in formalnega izobraževanja za mladinskega delavca za vključevanje v programe organizacij

Mladinsko delo v Sloveniji od osvoboditve do osamosvojitve

Avtor: Rafo Pinosa

Kazalo

Mladinska politika	3
Mladinske delovne brigade	5
Zveza socialistične mladine Slovenije (ZSMS)	6
Mladinska kultura	7
Slovensko mladinsko gledališče	7
Pankrti	8
Radio Študent	8
Novi rock	9
Mladinska periodika	9
Plakatna afera	11
Mladinske interesne organizacije	11
Zveza tabornikov Slovenije (ZTS)	11
Gibanje POT ali Stržiški tedni	12
Uskovniški teden	12
Izvajalske organizacije s programi za otroke in mlade	13
Rdeči križ (RK)	13
Zveza prijateljev mladine (ZPM)	13
Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije (ZOTKS)	14
Mladinska komisija Planinske zveze Slovenije (MK PZS)	14
Ministrantski kvizi	15
Študentska organiziranost	15
Študentske organizacije	15
Skupine katoliških študentov	16
Taizejsko gibanje	17
Študentska organizacija ljudske tehnike (ŠOLT)	18
Društvo ŠKUC	18
Kulturno udejstvovanje v Mariboru	19
Družbeno kritična gibanja	19
Mirovna gibanja	20
Zelena in ekološka gibanja	20
Molitev za pravičnost in mir	20
Feministična gibanja	21
Sklep	21

Mladinska politika

Veliko krivico bi naredili zgodovinski resnici, če bi gledali na zgodovino z današnjega zornega kota. Ko namreč danes pogledamo nazaj na mladinsko delo si ne moremo kaj, da ga ne bi presojali ali vsaj primerjali z današnjim stanjem. Vendar je to že sila, ki ga delamo mladinskemu delu. Marsikdo bi želel ostati v nostalgичnih časih naših dedkov in babic, mladinske štafete, mladinskih delovnih brigad, kot primeru pravega mladinskega dela. Tudi to mladinsko delo je gnala politika, o kateri bi z današnje definicije mladinske politike težko rekli, da je bil mladinska politika. Na preteklost, ali na zgodovino mladinskega dela moramo zato gledati kot na zgodovinsko dejstvo. Gledati ga je potrebno s primerno neprizadetostjo, kot gledamo čas romantike in viteštva, ali pa kamene dobe. Nekaj kar je zanimivo, nekaj iz česar se lahko naučimo stvari za sedanost, nekaj kot turistična, kulturna ali drugačna atrakcija. Vendar nas "svetost krajev" ne moti, da v taborišču smrti ne bi mogli jesti hamburgerjev in jih poplakniti s kokakolo ali se ohladiti s kremnim sladoledom.

Mladinsko delo, mladinska politika je obstajala, vendar so zgodovinsko politične okoliščine v totalitarnem sistemu povsem drugačne od demokratičnih.

Kot ilustracijo želim navesti samo dva splošna teksta, ki bosta vsak zase dovolj jasno pokazala to različnost. In prav s to kritično presojo je potrebno gledati na zgodovino mladinskega dela do zgodnjih devetdesetih let, ko se z veliko administrativno muko ustanavljajo tudi prva ideološko pluralna mladinska društva in druga civilno družbena gibanja in organizacije.

"Še vedno poslušamo tezo, da v Sloveniji ni mladinske politike. Toda ta teza je napačna. V Sloveniji je veliko tistega, kar lahko opredelimo kot mladinsko politiko, vendar je vprašanje, ali posamezne ukrepe sploh prepoznamo kot sestavni del mladinske politike. Vprašanje je lahko tudi, ali so ti ukrepi učinkoviti ali ne. Vendar nikakor ne moremo govoriti o odsotnosti mladinske politike. Mladinska politika je nabor ukrepov na različnih področjih javne politike, katerih namen je integracija vedno novih generacij v posamezne dele življenja družbe, predvsem pa spodbujanje čim hitrejšega osamosvajanja mladih". Tako Janez Škulj opiše definicijo mladinske politike za današnji čas v publikaciji Mladje.¹

Edvard Kardelj vlogo socialistične mladine opredeljuje bistveno drugače. Za njega je vloga političnega sistema samoupravljanja čim hitrejša in čim širše vključevanje mladih generacij v družbeno življenje. Po njegovem prepričanju imajo mladi možnost, da se relativno intenzivno angažirajo na področju združenega dela, kjer imajo mladi in starejši ne samo enake pravice, ampak so tudi njihovi interesi enaki ali močno medsebojno odvisni. Tega pa ne moremo reči za mnoga druga področja družbenega življenja, kot so nekatere samoupravne interesne skupnosti in posebej celoten delegatski sistem. Celo mladi ljudje sami pogosto nimajo dovolj volje za vključevanje, ker njihovi specifični interesi ne dobijo zmeraj potrebne podpore, bodisi zaradi objektivnih razlogov ali pa zaradi nerazumevanja starejših generacij ali nezadostne pobude mladih ljudi samih.

Zveza socialistične mladine in druge mladinske organizacije morajo zato dobiti v delegatskem sistemu pomembnejše mesto, kot ga imajo danes. Njihova glavna družbena funkcija mora biti prav to, da subjektivno usposablja in uvaja mlade ljudi v sistem samoupravne demokracije. Če revolucionarna organizacija mladine želi uspešno opravljati svojo vlogo, se ne sme zapirati vase in v ozek krog tako

¹ Mladje, september 2008

Operacijo delno financira Evropska unija, in sicer iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstva za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete: "Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja" prednostne usmeritve: "izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistema izobraževanja in usposabljanja".

imenovanih mladinskih problemov, ampak mora biti tesno povezana z ekonomskimi, samoupravnimi, političnimi in drugimi interesi in potrebami človeka na delovnem mestu v tovarni, v mestu, na vasi ali v institucijah.

Glavna naloga Zveze socialistične mladine mora biti vsekakor ta, da vpelje ne samo izbrani del mladine, ampak njene široke množice v sistem samoupravne demokracije, zato mora močnejše razviti predvsem dve obliki svoje aktivnosti. Prvič, močnejše se mora aktivirati v celotni problematiki SZDL (socialistična zveza delovnega ljudstva), posebno v njenih sekcijah. Tu morajo biti mladi ljudje mnogo bolj kot doslej navzoči kot ustvarjalni udeleženci pri demokratičnem sprejemanju priporočil, predlogov in sklepov SZDL. Drugič, ZSM (zveza socialistične mladine) mora biti aktivnejše navzoča v delegatskem sistemu, tako v delavskih svetih in podobnih samoupravnih telesih kakor v delegatskih skupščinah družbenopolitičnih skupnosti.

Naša mladinska organizacija ne sme postati kopija nekdanjega SKOJa². Danes ne smemo deliti komunistov na mlade in stare in jih ločevati v posebni organizaciji. Tudi po svoji notranji organizaciji se mora ZSM razvijati podobno kot SZDL. Ne sme torej biti ozka organizacija tistega dela mladine, ki je ali ki naj bi bil v Zvezi komunistov, ampak se mora razvijati kot demokratična fronta celotne socialistične mladine.³

Pri definiciji, ki jo izpostavlja Janez Škulj in opredeljuje današnjo mladinsko politiko ne smemo prezreti množinske oblike. Ne gre za eno samo mladinsko politiko ampak gre za mladinske politike. Vsaka od institucij, ki igra vlogo mecena v mladinskem delu, pač sooblikuje tudi mladinsko politiko. Tudi današnje mladinsko delo v Sloveniji in v Evropi je v celoti ali v veliki meri odvisno od akterjev moči. Morda z eno razliko: mladinske organizacije lahko razvijajo tako delo, ki jih usposablja za njihovo osamosvajanje. Ne zahteva, da se morajo v najkrajšem možnem času integrirati ali celo asimilirati, niti ne pričakuje od njih, da se odpovedo svojim družbenim vprašanjem, kar eksplicitno zahteva mladinska politika v samoupravnem socializmu. Seveda pa podpirajo samo tiste oblike mladinskega dela, ki ustezajo trenutno aktualnim "političnim temam". Današnje mladinske politike so tako naravnane v pluralnost, kjer vsi lahko najdejo svoj prostor pod soncem, je bila socialistična ena sama in zato izključujoča za vse tiste, ki se zaradi svojih ideoloških ali drugačnih pogledov niso mogli vključiti v ZSMS.

Mladinsko delo im zato odmev v današnji čas. Čeprav ga moramo zgodovinsko gledano obravnavati nevtralnno, si ne moremo kaj, da nekaterih zlorab mladinskega dela ne bi jemali kot resno opozorilo, česa si v mladinskih politikah današnjega časa, pa naj si bodo še tako različne, ne smemo dovoliti. Tovrstna zloraba mladinskega dela je zagotovo obvezno članstvo, je prisilno delo, družbena izključenost. Na te anomalije mladinskega dela skušam sproti opozarjati, ne da bi jih presojal z današnjega vidika, pač pa da jih dopolnimo tudi z zamolčanimi resnicami. Nikakor ni resnica, da je bila velika čast za vsakega mladince, ki je bil izbran za nosilca štafete mladosti, ampak je bil v to prisiljen, da ga ne bi doletele podobne sankcije, kot so doletele njegove starše ali bližnje sorodnike (begunstvo, Goli otok, Kočevski rog).

² Savez komunistične omladine Jugoslavije

³ <http://www.marxists.org/>, Edvard Kardelj, Politični sistem socialističnega samoupravljanja,

Mladinske delovne brigade

Neko posebno obliko mladinskega aktivizma so ves čas po vojni predstavljale mladinske delovne brigade⁴, ki so v svojem razvoju imele dve veliki obdobji. Prvo predstavlja takoj po vojni, kjer je v ospredju obnova in izgradnja infrastrukture. Drugo obdobje pa sega v sedemdeseta leta in kasneje, ko je v ospredju političen naboj brigad. Akcije mladinskih delovnih brigad so se začele že med drugo svetovno vojno s sanacijo ruševin in cest, obdelovanjem zemlje na osvobojenem ozemlju ter zbiranjem hrane in zdravnih zelišč. Sodelovanje na delovnih brigadah je bilo načelno prostovoljno, dejansko pa organizirano po vzoru vojaškega nabora in obvezno za vse. Tudi sama organizacija na delovišču je bila daleč od mladinskosti, spontanosti in prostovoljstva. Vsaj v prvem obdobju, neposredno po vojni, lahko mladinske delovne brigade označimo kot posebno obliko prisilnih delovnih taborišč, ki se razen po dolžini trajanja od njih niso bistveno razlikovali. Delovne razmere so bile zaradi nespoštovanja osemurnega delovnega časa, zaradi neprimernih pogojev dela in slabe delovne opreme, slabih higienskih in zdravstvenih razmer, tudi pomanjkljive hrane v veliko primerih nevzdržne. K vsemu temu je potreba dodati še ideološko in drugačno šikaniranje, tudi fizično kaznovanje in pravo paravojaško organiziranost, z mladinsko milico, politkomisarji, brigadnimi oficirji⁵.

Delovne brigade je po koncu druge svetovne vojne v času do leta 1952, v t.i. prvem obdobju, spodbujala KP, ki je na ta način pridobila brezplačno delovno silo za doseganje petletnih planov. Za KP je bila pomembna tudi revolucionarna politična prevzgoja, poveljevanje pridobitev NOB, bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov, tovarištvo in solidarnost. Za brigadirje iz nerazvitih delov države tudi opismenjevanje. Udeležba v delovnih akcijah je pomenila množico olajšav v vsakdanjem življenju in v zaposlovanju. Brigadirstvo, vsaj na zvezni ravni v kasnejšem obdobju nekoliko upade. Tako se izvajajo manjše brigade krajevnega pomena.

Znova so dejavnosti mladinskih delovnih brigad oživele v sredini 70. let. V tem obdobju so bile na prvem mestu politično orodje, ki je poveljevalo kult fizičnega dela, enakosti in samoupravnega socializma. Socialistična mladinska organizacija ZSMS je tokrat kandidate privabljala z razvejano kulturno in športno dejavnostjo ter možnostjo pridobivanja množice znanj, med drugim šoferskega izpita; mladim delavcem se je udeležba v delovnih akcijah štela za delovni čas. Najpomembnejša stvaritev mladinskih delovnih akcij tega obdobja je železniška proga Beograd - Bar, ki je neke vrste nostalgija na velike dosežke delovnih brigad takoj po vojni, ko se je gradila cesta bratstva in enotnosti in drugi veliki infrastrukturni objekti. Dejavnost brigad se je v zelo zmanjšanem obsegu nadaljevala v osemdeseta leta, do konca desetletja pa so zamrle tudi slednje. Preživijo predvsem manjše študentske delovne akcije s socialno konotacijo, ki se organizacijsko in duhovno napajajo v duhu brigadirstva.

Mladinske delovne akcije predstavljajo svojevrstno dogajanje zaradi množičnosti, saj se je zveznih akcij v posameznem letu udeleževalo tudi preko 10.000 mladih iz Slovenije. Tega organizacijskega podviga brez logistične podpore organov oblasti in kooperativnosti lokalnih enot ne bi izpeljali. Motivacija za udeležbo na delovnih akcijah je bil predvsem njihovo učinkovanje na vsakdanje življenje v šoli, na delovnem mestu. Sodelovanje v MDB j bil pogoj za sleherni vodstveno funkcijo, tudi za vpis v srednje šole in na fakulteto. Čeprav je bilo sodelovanje v brigadah skoraj prostovoljno, je bilo na praktični ravni

4 http://sl.wikipedia.org/wiki/Mladinske_delovne_brigade

5 http://www.tvsrk-11.si/arh_novic_levo.asp?zs=1936

sodelovanje v brigadi izkaznica pripadnosti socialistični, samoupravni, jugoslovanski ideji. V tem se brigadirstvo sedemdesetih let ne ločuje od začetnega povojnega.

Zveza socialistične mladine Slovenije (ZSMS)

ZSMS, je množična mladinska organizacija v Sloveniji. Nastala je z združitvijo Zveze mladine Slovenije in Skupnosti študentov Slovenije. Predhodnici ZSMS sta bili Zveza komunistične mladine (ZKM), bolj poznana pod kratico SKOJ⁶ in Ljudska mladina Slovenije. SKOJ je bila revolucionarna organizacija komunistične mladine, ustanovljena že leta 1919 in kasneje z Obznano prepovedana. Ponovno so povečali svoje delo v letih pred drugo svetovno vojno. Med njo so se skojevci množično vključevali v partizansko gibanje. Leta 1948 se SKOJ preimenuje v Ljudsko mladino Jugoslavije⁷.

ZSMS in njena predhodnica sta bili vsaka v svojem času osrednji mladinski organizaciji. V skladu s svojo izvorno vlogo podmladka Komunistične partije, je bila ves čas svojega obstoja v glavnem izvrševalka, rekrutno središče, prenašalka sklepov KP. O neki avtonomiji ali neodvisnosti bi v okolju totalitarnega enopartijskega sistema težko govorili.

Vendar so v njenem razvoju obstajala tudi obdobja, ko organizirana mladina ni poslušno odigrala vloge, ki ji je bila dodeljena. Pohod na eno izmed stranpoti je bilo opaziti s študentskim gibanjem leta 1968, ko je mlada generacija prvič izrazila potrebe po družbenih spremembah. Prav ustanovitev ZSMS in ukinitve samostojnih študentskih organizacij je reakcija na tovrstne stranpoti.

Kaže, da je v osemdesetih letih, v primerjavi z vladajočo nomenklaturo ZSMS še dovolj zgodaj dojela pomembnost novih družbenih gibanj in jim dala legitimnost ter jih s tem potegnila iz vrst ilegale na politično prizorišče. Takšno razmišljanje pripelje do zaključka, da je bila vendarle ZSMS glavna gonilna sila sprememb na slovenski politični sceni. Igrala je vlogo edine avantgarde, seveda s pomočjo novih družbenih gibanj in posameznikov, ki so bili vključeni vanjo⁸.

V sedemdesetih letih ZSMS, deluje »kot sredstvo politične socializacije in politične rekrutacije za potrebe izvornega političnega subjekta - komunistične partije.«⁹ ZSMS postane organizator delovnih brigad, razvija mrežo osnovnih enot po šolah in krajevnih organizacijah. Prav zaradi te razvejanosti postane tudi polje na katerem se lahko začno gojiti tudi drugačne ideje. Dokaj strogo definirana organiziranost in slaba konspirativnost in preverjenost vodstvenih kadrov v nižjih enotah omogoči ob denarni podpori izvajanje mnogih dejavnosti, ki jih uradna oblast nikakor ne bi odobrvala. Verjetno so jo tudi zato tako močno presenetile zahteve, ki se javno, na najvišjem mestu manifestirajo na kongresu v Novem mestu in v Krškem.

Na kongresu v Novem mestu je ZSMS predvsem opozarjala na krizno stanje v družbi in poskušala znotraj te krize vzpostaviti poseben položaj mladih, opozarjala na način delovanja mladinske organizacije in njen odnos do ostalih družbenopolitičnih organizacij. Kot prva politična organizacija je takratno družbenopolitično stanje označila kot družbeno krizo. V svojih dokumentih je razkrivala ozadje krize. Podala je diagnozo družbenega stanja, ki je bila v mnogih primerih drugačna od tiste, ki so jo ponujale druge družbenopolitične organizacije. Uradna politika zato ZSMS očita, da so njene ocene enostran-

6 Savez komunističke omladine Jugoslavije

7 Slovenski veliki leksikon, Mladinska knjiga 2003 - 2005

8 Teržan, Vesna, Radio študent in RK ZSMS v deželi brez ogledal, Časopis za Kritiko znanosti., Ljubljana 1989

9 Golubović, Zagorka, Kriza identiteta savremenog jugoslovenskog društva, Beograd 1988 str. 284

ske, izraz ultra-levičarstva, ter da poskušajo vzeti partiji avantgardno vlogo¹⁰. V resnici bi šele od tega kongresa naprej lahko govorili o mladinski politiki, ker do tega trenutka smemo govoriti o politiki ZK do mladinskega dela. Vendar kongres v Novem mestu ne predstavlja nič več kot poskus bolj ali manj samostojnega delovanja mladinske organizacije, čeprav še vedno pod ideološkim okriljem KP še daleč niti ideološko ne

Na dejanski ravni je ZSMS v Krškem že povsem odprla vrata novim družbenim gibanjem, v svojem programu pa se je še vedno oklepala komunistične ideologije kot so: delavsko samoupravljanje, razvoj revolucionarnih vsebine samoupravnega sistema, odmiranje države. Dejstvo je, da je bilo samoupravne terminologije manj kot na novomeškem kongresu, a je ideologija starševskih političnih organizacij še vedno pomenila temelj za delovanje ZSMS. Verjetno prav zaradi te močne politične vpetosti ni zmoгла prerasti v krovno nepolitično organizacijo, ampak se je prelevila v eno od političnih strank.

Nova družbena gibanja so bila znotraj take ZSMS idealen partner, saj so bila usmerjena na razreševanje konkretnih problemov in praviloma niso problematizirala obstoječega političnega sistema. Gibanja so praktično ravno v pravem trenutku ponudila ZSMS odgovor, s kakšno vsebino napolniti formo, imenovano »samostojna in demokratična fronta mladih«, ne da bi se pri tem morala odpovedati svoji socialistični ideološki usmeritvi.

Prav to vztrajanje pri socialistični ideološki usmeritvi je v nadaljevanju onemogočilo, da bi ZSMS postala vodilna sila pri družbenem prestrukturiranju. Zaradi svoje politične in ideološke ozkosti je bila vse bolj omejevalna. Posamezne skupine se že zgodaj, zagotovo pa okrog afere JBTZ11 začenjajo osamosvajati in izvijati iz ZSMSjevskega oprijema. ZSMS se je z novimi družbenimi gibanji (lahko bi rekli civilno družbo), se je idejno posodobila. V tem kontekstu je ZSMS dobivala opozicijski značaj. Resnici na ljubo pa je vse do konca volitev 1990 formalno ostajala del vladajočega sistema, ko se ostanek ZSMS transformira v politično stranko.¹²

Mladinska kultura

Slovensko mladinsko gledališče¹³

Ideja o ustanovitvi profesionalnega gledališča za mlade ni nastala po vojni, preje bi lahko rekli, da je sovjetski koncept pionirskega gledališča nastanek profesionalnega mladinskega gledališča zavrl. O ustanovitvi mladinskega gledališča lahko štejemo letnico 1955. Tako lahko rečemo, da je kljub drugačnim željam le to nastalo v okviru gledališke vzgoje, pod okriljem Pionirske knjižnice. Delo mladinskega gledališča je še najbolj podobno pedagoškemu delu z mladimi kjer po sovjetskem vzoru nastopajo profesionalni igralci, otroci in mladostniki, torej neke vrste dramsko izobraževanje, ki pa seveda zahteva popolnoma drugačen profil strokovnjakov in drugačen pristop k delu, pa tudi namen in cilji takega gledališča so drugačni. Iške krožke se je prijavljalo veliko otrok in mladih. Istočasno pa profesionalni igralci izvajajo tudi zahtevnejše, alternativne predstave. Dva povsem različna koncepta pojmovanja mladinskega gledališča se tepeta in sklepata kompromise večino časa. V Pionirski knjižnici pride do razhoda, gle-

10 Urban Krajcar, Civilna družba in oblast v Sloveniji na prehodu v pluralizem, Lj, 2003, diplomsko delo

11 Janša, Borštner, Tasić, Zavrl

12 Zgodovina v šoli, XV. letnik/2006, številka 3-4 (Prispevki o osamosvojitvi Slovenije), Blaž Vurnik

13 http://www.mladinsko.com/_images/_docs/SMG_Zgodovina_Barbara-Skubic.pdf

dališke dejavnosti ostanejo del knjižnice, MG pa kot samostojna enota preide pod okrilje Ljubljanskega festivala, vendar je povezava ohlapna – festival namreč pokriva preširoko področje dejavnosti, da bi se gledališče v njegovem okviru lahko razvijalo. Tako se v sezoni 1960/61 osamosvoji, vendar se nemudoma pojavijo prizadevanja, da bi ga vključili v širše strukture; najprej v t. i. Mladinski center, kjer naj bi skupaj z mladinskim kinom skrbel za dvig mladinske kulture. Leta 1963 ga kljub protestom ansambla in umetniškega vodstva vključijo v zavod Pionirski dom, v okviru katerega ostane več kot petnajst let, ko se je končno osamosvojilo. Ves ta čas do popolne osamosvojitve pa se je borilo med tendencami totalnega gledališča in med vzgojno funkcijo ki mu jo je nalagala politika. Iz repertoarja je razvidno, da ne gre zgolj za gledališče za najmlajše, da namen gledališča ni zgolj »vzgoja« mladih gledalcev, da bodo kot odrasli lahko hodili v »prava« gledališča, kar je bila zahteva politike, ampak da je bilo že od samega začetka namenjeno najširšemu krogu občinstva.

V resnici je gledališče od začetka skrbelo za to, da je ponujalo predstave za vse starostne skupine. Najmlajši gledalci so bili deležni nekaterih klasičnih del slovenske in svetovne otroške dramatike, pa tudi novitet, ki so jih slovenski avtorji napisali prav za Mladinsko gledališče.

Radikalno spremembo pomeni odločitev, da ne bodo sledili abonmajski politiki, ampak bo ponudila v ogled predstavnikom občinstva vse predstave, ti pa se bodo odločili katero od predstav si bodo ogledali s svojimi gledalci.

Pravo preobrazbo je Mladinsko gledališče dobilo za proslavo 30-letnice osvoboditve (1975). Dominik Smole in Dušan Jovanovič sta postavila na oder *Žrtve mode bum-bum*. Predstava je prejela vse pomembnejše nagrade v skupni državi in gostovala v Nancyju in Ženevi ter nakazala smer, v katero se je gledališče, v zavesti javnosti utrdila kot eno od najpomembnejših gledališč v Sloveniji in Jugoslaviji.

Prav s svojo alternativno umetniško držo je pomembno zaznamovalo umetniško izražanje, ki je močno odstopalo od zaželene socialistične, revolucionarne ikonografije in samega repertoarja.

Pankrti

Pankrti so prvi koncert odigrali v telovadnici Gimnazije Moste leta 1977. Med prvim nastopom so predstavili niz avtorskih komadov, ki se je začel z legendarnim in nikdar posnetim ZK punkom, del repertoarja pa so narabovali pri Sex Pistols, Clashih in Davidu Bowieju. Pankrti so leta 1978 posneli prvo malo ploščo, na kateri sta objavljena komada Lepi in prazni ter Lublana je bulana. Naslednje desetletje so Pankrti veljali za vodilni slovenski rock bend, ne toliko zaradi svoje izvirnosti, ki jim je tudi ne gre zanikati, ampak veliko bolj, ker so bili nekakšen subverzivni detonator, ki je sprožil verižno reakcijo ne le v mladinski subkulturi, pač pa tudi v širši družbeni skupnosti.

Radio Študent

Radio Študent je bil ustanovljen 9. maja 1969 in je otrok zahtev študentskega gibanja. V sedemdesetih letih se je uveljavil kot glasnik zahtev študentskega gibanja, od leta 1977 naprej kot spodbujevalec nove rockerske ustvarjalnosti, zlasti punka. Na začetku osemdesetih let je Radio Študent osrednji glasnik kritike napovedane uvedbe usmerjenega izobraževanja.

Pomembno vlogo je odigral tudi pri aferi JBTZ s pristopom in z ustanovitvijo Odbora za varstvo človekovih pravic. V času procesa proti četverici kljub slabim tehničnim zmogljivostim prevzame vlogo medija, ki praktično v realnem času obvešča javnost o dejavnostih odbora.

Novi rock

Radio Študent je tudi soorganizator prireditve Novi rock in ena osrednjih institucij kulturne alternativne scene.

Prvi Novi rock se je zgodil 3. septembra 1981 v ljubljanskih Križankah. V naslednjih letih je Novi rock predstavljal osrednjo manifestacijo rockerske ustvarjalnosti v Sloveniji, zbirališče pripadnikov različnih subkultur. Poleg glasbenega ustvarjanja so bile pomemben sestavni del razne okrogle mize in predavanja. Tako je bil Novi rock prostor teoretske refleksije kulturnega, socialnega in političnega dogajanja. Z Novim rockom je tako poleg cele vrste glasbenih skupin tesno povezano večje število publicistov in teoretikov, ki so sodelovali na okroglih mizah.¹⁴

Kot prostor kulturne inovacije je Novi rock odpiral prostor tudi za širše socialne in politične inovacije, hkrati pa gre za prvo kontinuirano množično prireditev, na kateri je mlajša generacija skozi kulturno ustvarjalnost izražala revolt proti stanju v družbi.

Mladinska periodika

Skupaj s kritično mislijo se zlasti v študentskih akademskih krogih začenjajo in razvijajo najrazličnejše redne in izredne publikacije. Osrednja je vsekakor Mladina, ki je zagotovo kar statistni simbol osveščenega državljana osemdesetih let. Do družbe nič manj kritična ni niti študentska Tribuna in druge študentske publikacije, le da so manj splošno poznane. Pomembno vlogo je odigrala založba ŠKUC (Študentski kulturno umetniški center). Založniška dejavnost ŠKUC se je začela leta 1972 z izdajanjem pesniških zbirk mladih literatov. Dejavnost se je nadaljevala z ustanovitvijo in izdajanjem zbirke Studia humanitatis. Na poti k demokratizaciji pa predvsem z izdajanjem alternativnih zbirk, revij in publikacij (Gayzine, Pandora, Rock vibe, idr.).¹⁵

Katedra je bila časopis mariborskih študentov. Luč sveta je zagledala leta 1961. S krajšimi prekinitvami je izhajala do leta 1996. Sprva je bila nekaj časa štirinajstdnevnik, nato je izhajala mesečno. Bila je zelo popularna tudi med srednješolsko mladino. Pomembno mesto je imela tudi kulturno literarna priloga Obrazi. Čeprav v letu 1968 v Sloveniji ni prišlo do študentskih nemirov kot v Beogradu, je Katedra v naslednjem letu prinesla več kot običajne sindikalne zahteve po prenovi visokega šolstva in vlogi izobražencev v družbi.

Tribuna je bil študentski sprva časopis socialistične mladine Slovenije, kasneje Študentske organizacije univerze v Ljubljani. Kot štirinajstdnevnik je izhajal od leta 1951 do 1998. Skozi zgodovino obstoja se je oblikovno in vsebinsko močno spreminjal.¹⁶

Tednik Mladina je bil ponovno ustanovljen januarja leta 1943, kot ilegalno mladinsko glasilo. Že vse od svojega začetka je Mladina glas protesta, upora. Po letu 1976 se je vsebinska zasnova začela radi-

¹⁴ Igor Bašin: Novi rock: rockovska prireditve v Križankah. Subkulturni azil, Maribor, 2006.

¹⁵ <http://www.skuc.org/index.php?show=dejavnosti&act=zaloznistvo>

¹⁶ <http://sl.wikipedia.org/wiki/Tribuna>

kalno spreminjati. Objavljala je vse več opozoril na organizacijsko zmedo, na napake posameznikov in na napake v političnem sistemu

Resnično avangardno glasilo je Mladina postala po 11. kongresu ZSMS v Novem Mestu leta 1982. Mladina je zaslovela kot politični tednik, ki ruši tabu teme. Med drugim se je ukvarjala z vprašanji svobode tiska in svobode govora, gospodarstvom, Jugoslovansko ljudsko armado, privilegiji socialistične nomenklature, preganjanjem oporečnikov vesti, povojnimi poboji, stankami v socializmu. Mladina je metodo preiskovalnega novinarstva mešala s provokativno formo in vsebino, zaradi česar je bila pogosto zaplenjena ali pa so se avtorji znašli v kazenskem postopku. najbolj znana je zagotovo afera JBTZ17. V osemdesetih je bila najbolj odmevna revija z naklado preko 50. 000 izvodov in kot taka v SFRJ18 veljala za državnega sovražnika št. 1. Nekatere njene rubrike pa so postale pravi statusni simbol, zagotovo med njimi najbolj prepoznaven strip Diareja.

Mladinski verski tisk. Razen posameznih publikacij, ki niso izraz mladinskega dela, ampak bolj pastoralne ponudbe za mlade na področju filozofije, teologije, moralnega nauka ni nobene periodike s krščanskim vrednostnim sistemom, ki bi bila namenjena mladim. To vrzel zapolni leta 1965 ustanovljeno Farno ognjišče, ki se kmalu preimenuje v Ognjišče in postane prava združevalna revija katoliške mladine.

Ognjišče. Skromno glasilo je bilo razmnoženo na ciklostil, čeprav je izšlo v nakladi 1300. Nobena tiskarna ga namreč ni hotela sprejeti v tisk. Na ciklostilu je tako izšlo prvih šest številk prvega letnika. Naklada je ta hitro naraščala. Ob koncu leta 1966 je bila 18.000, prva številka letnika 1967 pa že 35.000, leta 1971 je dosegla 85.000, leta 1984 pa preseгла magično mejo 100.000. Več desetletij ostaja vodilna najstniška revija v slovenskem prostoru. V svojih vsebinah prinaša za mlade novo obliko duhovnosti, z objavami pesmi in krajših literarnih sestavkov omogoča razvijanje nove religiozne lirike, z novostmi iz sveta duhovne glasbe, športa, filma pa prinaša alternativna sporočila o vernosti tudi pri znanih ljudeh. Koncept revije je dokaj preprost in vsa let skoraj nespremenjen začne se s pismom meseca, ki nadomešča uvodnik nato pa se rubrike nadaljujejo z aktualnimi članki iz verskega življenja, na poljuden način predstavlja velike osebnosti, objavlja sodobne molitve, zgodbe. Revija v kateri vsakdo najde dovolj branja tudi zase. Preko pisem bralcev pa omogoča javno razpravo o temah, o katerih se je sicer govorilo samo v okviru veroučnih skupin. Ognjišče zaradi svoje preprostosti postaja in ostaja katoliški mladini neformalna vez s svetom tam zunaj. Ognjišče je kljub zakonski prepovedi karitativne dejavnosti Cerkve v Sloveniji ves čas imel poseben predal dobrote, ki je bil tudi povod za razne inšpekcijske preglede. Povezoval je invalide in bolnike in na ta način svojevrstno skrbel za humanizacijo odnosov do prizadetih in razvijal socialni čut med mladimi. Organiziral je prvo romanje bolnikov in invalidov na Brezje. Pobudo Kluba Ognjišče, ki je zelo hitro rasel so oblasti v kali zatrle.

Tretji dan. Leta 1971 začno študenti izdajati Bilten študentskih verskih skupin 19, ki se leta 1985 preimenuje v Tretji dan. Tretji dan je krščanska revija za duhovnost in kulturo. V njej se celota kulturnega in duhovnega življenja poskuša opazovati, premišljevat in vrednotiti z eksplicitno krščanskega stališča. Namen revije je v osnovi oznanjevanje Kristusovega evangelija na različnih področjih človeškega ustvarjanja. Čeprav je ta izjava poslanstva novejša, izraža tisto začetno temeljno poslanstvo. Prav zato, ker je

17 Janša, Borštner, Tasić, Zavr!l

18 Socialistična federativna republika Jugoslavija

19 <http://www.drustvo-skam.si/forum/viewtopic.php?f=24&t=114>

svet komentiral in interpretiral skozi krščanski svetovni nazor ni bilo posebnih razlogov, da bi doživljal zaplembe, prepovedi in velike cenzure. skozi ves čas tako v majhnih odmerkih skrbi za demokratizacijo misli, kljub temu, da je navidezno daleč stran od trenutnih političnih tematik. Eno od poslanstev revije je namreč idejna opozicija²⁰. Kljub vsemu se namreč globinski boj za prevlado vrednot oziroma protivrednot bije na filozofskem polju. Šele potem pridejo na vrsto politika, ekonomija in podobno.

Plakatna afera

Nekam med kulturo, družbeno kritiko in tisk sodi tudi t.i. plakatna afera. Tradicija prenašanja štafete mladosti in zaključne prireditve na beograjskem stadionu se je ohranila tudi po Titovi smrti.

Leta 1987 je bila po republiškem ključu za pripravo koncepta proslave in oblikovanje štafetne palice ter plakata zadolžena Slovenija, ki pa se je že dalj časa kritično vedla do vse dražje in vse bolj samo politične in ne mladinske prireditve..

Na javnem natečaju za oblikovanje plakata in štafetne palice februarja 1987 je bil izbran predlog studia Novi kolektivizem. Kasneje se je izkazalo, da temelji na sliki nemškega avtorja Richarda Kleina iz tridesetih let 20. stoletja, ki povečuje idejo velikega rajha. Plakat je bil dejansko kopija omenjenega zgodovinskega plakata z minimalnimi spremembami. Kot tak je razumljivo dvignil ne le moralnopolitično, ampak tudi dejansko obsojanje in iskanje kontrarevolucionarjev.

Mladinske interesne organizacije

Zveza tabornikov Slovenije (ZTS)

Po drugi svetovni vojni so aprila 1951 nekateri člani predvojne skavtske in gozdovniške organizacije ustanovili novo organizacijo - Zvezo tabornikov Slovenije (ZTS). Organizacija je prevzela velik del gozdovniških in tudi nekatere skavtske prvine. Leta 1953 je bila ustanovljena po sovjetskem modelu Jugoslovanska izvidniška organizacija. ZTS se je morala tej organizaciji pridružiti, vendar ji je hkrati uspelo ohraniti ime, znak in večino svojega programa. Tako je poleg revolucionarnega značaja, ki je prednjačil v jugoslovanski inačici izvidništva, imela tudi vzgojen in predvsem naravovarstveni značaj. V času osamosvajanja od Jugoslavije se začelja notranje preoblikovanje organizacije in se z osamosvojitvijo od nje dokončno loči. Ob novo nastali katoliški skavtski organizaciji v naslednjih letih intenzivno preoblikuje svoje programe in temeljna izhodišča v smer sodobnega skavtskega gibanja. V svetovno skavtsko organizacijo se vključi leta 1994.

Zveza tabornikov Slovenije je v vsem povojnem času praktično edina prava mladinska organizacija sodobnega tipa. V njej so se združevali mladi, prvenstveno otroci, da bi zadovoljevali svoje temeljne potrebe, kot jih je zagovarjala dejavnost in ne toliko politika. Sicer tudi ZTS, ni mogla povsem mimo revolucionarnih vsebin, kot so bile razne štafete in kurirčkove pošte, vendar je kljub temu ohranjala dovršen del avtonomije in politične nevtralnosti, kar ji je tudi omogočalo, da je bila praktično največja prostovoljna mladinska organizacija, kar ZSMS in Zveza pionirjev nista bili, saj je bilo članstvo v njima samoumevno (obvezno).

²⁰ K.H., Razvrednotiti razum, v Družina, marec 2006

Gibanje POT ali Stržiški tedni

Gibanje pot21 ima začetke v verouku na železniški postaji v Novi Gorici, kjer so mladi po koncu pouka zaustavljali ob Vinku Kobalu Iz spontanega iskanja odgovorov na duhovna pa tudi nadbivajska vprašanja se je rodil teden duhovnosti, ki je bil prvič organiziran že leta 1965 v Stržišču pod Črno prstjo. Razmišljanje in delovanje zaznamujejo štirje elementi, ki jih ponazarjajo ključne besede srečanje, daritev, znamenje in zaveza. Ne gre za intimistično krščanstvo, ampak za korake, ki si sledijo od odkrivanja Jezusa preko znamenj v razpoložljivo služenje in življenjsko zavezo. Kar pomeni, da se posameznik postopoma vključuje v vse večjo družbeno odgovornost in angažiranost. Iz gibanja pot je zrasla cela vrsta aktivnih srednješolcev in študentov, ki so si upali zastopati svoje ustavno zagotovljene pravice glede svobode vesti, se zbirali v mladinskih veroučnih skupinah in tudi na javnih mestih z opoldansko molitvijo. Mladi spodbujeni na teh tednih zbranosti so sami pričeli voditi razne mladinske skupine v župnijah, ki niso bile namenjene samo liturgiji. Če vzporejamo z mladinskim delom v dovoljenih mladinskih organizacijah se mladinsko delo, ki teče po načelu mladi za mlade dogaja v župnijah dvajset let pred kongresom v Novem Mestu.

Uskovniški teden

Kot odgovor na potrebe teh skupin so leta 1986 prvič zaživel izobraževalni tečaj za župnijske sodelavce na Uskovnici²². Eden od osnovnih namenov tečaja je živeti čim bolj intenzivno, vzorčno občestvo vseh udeležencev kot sodelavcev. Glavni cilj Uskovniškega tedna je teoretično, praktično in duhovno oblikovanje župnijskih sodelavcev, zato so med seboj v ravnotežju predavanja z razpravo, skupinsko delo in molitveno poglobljanje z liturgijo. Čeprav je bil tečaj prvenstveno namenjen mladim za delo v župnijah, pri vodenju krožkov in birmanskih skupin, je bil tudi generator novih pobud, ki so posegale v širši družbeni prostor. Omenim lahko skupino Šotorovci, ki se je po demokratičnih spremembah registrirala kot društvo, preje pa delovala kot neformalna skupina za pomoč mladim v prevzgojnih domovih in za individualno pomoč otrokom s socializacijskimi ali učnimi težavami. To opravljajo v povezavi z centri za socialno delo.

Na eni najstarejših spletnih predstavitev iz leta 2001, Društva mladinski ceh, je podan enostaven opis inkubatorske vloge, ki so jo imeli Uskovniški tedni zanje²³. Je najstarejši izobraževalni program v okviru katerega se je porodila misel o ustanovitvi našega društva. S to popkovino pa smo tako preko trenerjev, kot tudi kot udeleženci še vedno močno povezani.

21 Jože Pegan, Stržiški čudež, v Naša Kateheza, 2009

22 J. Krnc et al., Uskovnica 2000, Zbornik predavanj in program na tečajih za sooblikovanje župnijskih sodelavcev, Salve, Ljubljana 2000.

23 http://mladinski-ceh.htmlplanet.com/HTM/uskovniski_teden.htm

Izvajalske organizacije s programi za otroke in mlade

Rdeči križ (RK)²⁴

Rdeči križ je bil na kranjskem ustanovljen že leta 1866. Na osvobojenem ozemlju so ga ponovno organizirali leta 1944. Formalno postane ponovno samostojen leta 1993, ko izstopi iz Rdečega križa Jugoslavije. Mednarodna federacija društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca na svoji generalni skupščini potrdi Rdeči križ Slovenije kot novega člana.

Delo za otroke in mlade je predvsem izvajanje izvajanje klimatskega zdravljenja in letovanje otrok na morju in v klimatskih zdraviliščih. Dejavnost RK se je zaradi vzvodov socialne države močno razvila predvsem za diagnosticirane otroke in mladostnike. Napotitve so izvajali zdravniki zaradi slabega zdravstvenega stanja in obolenj in razne oblike socialne ali patronažne službe zaradi slabih socialnih razmer v družini. Podobni kriteriji veljajo še danes. Za razvoj podmladka RK je organizacija RK je delala precej manj načrtno.²⁵

Zveza prijateljev mladine (ZPM)

Podobno, pa vendar precej drugačno zgodovino ima Zveza prijateljev mladine, ki je bila ustanovljena leta 1953. Če se je RK nekoliko preoblikovala tudi z mladinskimi programi šele v zadnjem času, pa se je ZPM preoblikovala ves čas po osamosvojitvi in se dokaj uspešno in spretno borila s konkurenco, ki so jo predstavljale novo nastajajoče mladinske organizacije in organizacije za delo z mladimi. Tudi po osamosvojitvi je ohranila svojo dominantno vlogo v programih vezanih na šolajočo mladino (otroški parlament, bralna značka, Evropa v šoli). Drug pomemben segment dela predstavlja delo v podporo družini. To delo je še veliko bolj razvejano; od izdajanja strokovnih in periodičnih publikacij (Otrok in družina), do izvajanja varstva in telefonskega svetovanja. Čeprav je najbolj poznana po izvajanju počitniških taborov, to nikakor ni njihova primarna dejavnost. Danes se opredeljujejo: Zveza prijateljev mladine Slovenije je nevladna, prostovoljna, človekoljubna in neprofitna organizacija, katere temeljni cilj je dvig kakovosti življenja otrok, mladostnikov in družin, zastopanje in uveljavljanje njihovih interesov in potreb ter zaščita njihovih pravic. Odziva se na aktualna družbena vprašanja in tvorno prispeva k oblikovanju pozitivnih vrednot življenja, otrok, mladostnikov in družin.

Delovanje Zveze prijateljev mladine Slovenije temelji na razvijanju vrednot prostovoljnega dela in negovanju dobrih medčloveških odnosov.²⁶

Podobno bi jo lahko označevali tudi v času nastanka, saj se je organizacijsko še najmanj radikalno spremenila. Podobno kot v času neposrednih družbenopolitičnih navezav ji je uspelo ohraniti svojevrstno neposredno zvezo z novimi občinami in s šolskim sistemom, kar nobeni od starih organizacij ni uspelo po preoblikovanju v civilno pravno organizacijo. Prednosti tovrstnega sodelovanja so našle tako pravnoformalne izobraževalne inštitucije kot občine. Prve zaradi širite občolskih dejavnosti, druge zaradi lastništva počitniških kapacitet.

²⁴ <http://www.rks.si/sl/Zgodovina/>

²⁵ http://www.rkmb-drustvo.si/index.php?id_strani=7

²⁶ <http://www.zpms.si/o-zpms/>

Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije (ZOTKS)

Začetki ZOTKS in s tem organiziranega delovanja na področju tehnične kulture segajo več kot sto let nazaj, ko je bil v Ljubljani ustanovljen prvi foto klub. Začetek organizacije pa sega v leto 1946, ko je bila v okviru Fizikulturne zveze ustanovljena Komisija za tehniko in šport. Že v letu 1948 je bila ustanovljena samostojna organizacija Ljudska tehnika Slovenije, ki se je v letu 1972 preimenovala v Zvezo organizacij za tehnično kulturo Slovenije.

V petdesetih letih delovanja je organizacija dala neprecenljiv prispevek h gospodarskemu in družbenemu razvoju Slovenije, predvsem pri tehnični vzgoji mladih, širjenju in popularizaciji znanstvenega in raziskovalnega dela med mladimi in dvigu tehnične kulture med prebivalstvom nasploh. V tem času je povezovala, usklajevala in spodbujala delo društev in organizacij na področjih: radioamaterstva, brodarstva, modelarstva, letalstva, jamarstva, potapljaštva, jadralstva, društev ljudske tehnike, astronomije in raketarstva, izumiteljstva, avto-moto in foto-kino dejavnosti, šoferjev in avtomehaničarjev in kmetijsko tehnične dejavnosti.

Ljudska tehnika oz. ZOTKS je vodila vrsto akcij, ki so imele poseben pomen v posameznem obdobju in stopnji tehnološkega razvoja, kot so uvajanje elektrifikacije, računalniško opismenjevanje in drugo.

Čeprav v tem primeru ne govorimo o neposredni organizaciji mladih, je pomembno, da jo omenjamo kot pomembno organizacijo pri njenem delu z mladimi. Prav ZOTKS je zgleden primer organizacije, ki vestno skrbi za svoj podmladek in s tem za kontinuiran razvoj. Na to so pozabile mnoge pomembne organizacije, kot so gasilci, že omenjeni rdeči križ, mnoga lokalna društva. Tudi ZOTKS se po demokratičnih spremembah ni povsem znašla, zaradi svoje prevelike vpetosti v socialistični družbenopolitični sistem, tako se je organizacija znašla pred novimi problemi povezanimi predvsem z nedorečenimi vprašanji delovanja, njihovega družbenega pomena in financiranja asociacij civilne družbe.²⁷

Mladinska komisija Planinske zveze Slovenije (MK PZS)

Po drugi svetovni vojni je bilo poleg gorskega vodništva pod okriljem Planinske zveze Slovenije (PZS) organizirano tudi prostovoljno vodništvo. Še sorazmerno zgodaj, leta 1956 je bila ustanovljena Mladinska komisija (MK PZS). Leto zatem se je začela vzgoja mladinskih planinskih vodnikov. V PZS se je začelo organizirano delo z mladimi skoraj dvajset let prej kot delo z odraslimi. Mladinska komisija je bila vse do začetkov planinske šole ozka organizacije, namenjena manjšemu krogu posebej zainteresiranih.

S sistematičnim in širokim seznanjenjem z vsem, kar je potrebno za varno hojo po gorah, se je začelo v šolskem letu 1963/64, ko so v mladinske odseke začeli uvajati Planinsko šolo. S to odločitvijo pa se je planinska kultura začela hitro širiti in postajati splošno gibanje. K popularizaciji so veliko pripomogli tudi mnogi kaplani s svojimi mladinskimi skupinami, ki so v planinskih kočah našli cenovno sprejemljivo nastanitev, na dobro označenih planinskih poteh pa dovolj priložnosti za intenzivno pastoralno delo z mladimi, predvsem srednješolci in študenti.

Od leta 1976 naprej potekajo tabori za mlade planince, od leta 1988 pa MK PZS organizira tudi mladinske tabore za srednješolce in študente. Od leta 1991 organizira MK PZS tudi tečaje gorništvaja za

27 http://www.zotks.si/zotks2007/portal/stran.asp?id_tema=239&id_strani_var=720&asp_datoteka=

planince, ki bi radi spoznali celovit in vsestranski odnos do gora. Zaradi vse več takšnih izobraževalnih dejavnosti PZS in planinskih društev je rasla tudi potreba po usposobljenih prostovoljnih vodnikih.²⁸

Morda je prav planinska zveza najboljši primer organizacije, ki se notranje ni bistveno spreminjala, saj je imela ves čas na prvem mestu strokovni interes, politiko pa z nekaj postranskega, ali pa je planinstvo tako zelo individualna dejavnost, da niti družbene spremembe takih razsežnosti, kot je osamosvojitve in zamenjava političnega sistema ne vplivajo na organiziranost. To vprašanje pa močno presega okvire zgodovinskega pregleda mladinskega dela.

Ministrantski kvizi

Verjetno kar prva medžupnijska dejavnost za otroke in mlade je delo za ministrante. Ministranti so interesna skupina otrok in mladostnikov, ki pomaga pri bogoslužju in je zato najbolj primerna kot ciljna skupina prenove mladinskega dela v okviru RKC. Poleg rednih srečanj v domači župniji so se zanje začela srečanja s kvizi znanja in drugim duhovnim, kulturnim in športnim programom. Za Ljubljano je zanesljivo, da so tovrstna letna srečanja od leta 1963 naprej.²⁹ Vzporedno s kvizi se je začelo tudi organiziranje samostojnih duhovnih obnov, ki se kasneje razširijo tudi na druge mlade. Vse te dejavnosti lahko mirno označimo za posebno obliko upora proti totalitarnemu enoumju na področjih dela in organiziranosti, ki so navidezno povsem duhovno-religiozna. Dejansko gre za prve oblike interesnega, demokratičnega združevanja mladih z drugačnimi idejnimi, verskimi in političnimi prepričanji, kot so uradno dovoljena. Zaradi zelo specifično organizirane ciljne skupine se je bilo vanjo praktično povsem nemogoče infiltrirati. Tovrstna srečanja so povsem izvzeta konspirativnim metodam kontrole, ki jo izvaja KP, ali SZDL³⁰ in kasneje ZSMS.

Študentska organiziranost

Verjetno najboljšo zgodovinsko opredelitev študentskega organiziranja podajo člani kluba šaleških študentov, ki pravijo, da njihova organiziranost sicer sodi v zlata leta izgradnje porušene domovine. Takoj pa dodajajo, da so študentje malo smrdeli po buržoaziji in elitizmu in zato niso bili deležni take podpore, kot so je bili deležni recimo delavci ali vajenci. Prav študentska organiziranost je doživljala ves čas po vojni, do demokratične prenove v letu 1994 največ sprememb in različne organiziranosti. Očitno strah pred intelektualno elito pri komunistih ni navzoč samo v času priprave revolucije, ne samo v času revolucije, ampak tudi v času po njej.

Študentske organizacije

Študentje so bili odrasli, ki so sposobni v celoti odločati o sebi zato je bila univerza ali drugi visokošolski zavodi organizirani po vzoru tovarne ali drugih zavodov. Osnovno samoupravno telo študentov in profesorjev je predstavljal svet letnika ali oddelka, katerega člani so bili vsi študenti letnika in profesorji, ki predavajo v njem. Osnovno obliko sprejemanja študentskih stališč so predstavljali zbori študentov.

28 http://www.hamradio.si/~s51kq/photo_album/Climbing_and_Mountaineering/pdf_climbing/Splosno/MIG_2006_dodatno_gradivo_v2.pdf

29 Zvon Marije Pomočnice, župnijsko glasilo, Ljubljana 1969-1972

30 Socialistična zveza delovnega ljudstva

Zbor študentov so lahko sklicali vsi študentski organi, prav tako pa tudi skupina študentov. Najvišji študentski organ na visokošolskem centru je bila stalna študentska skupščina, ki so jo sestavljali študentski predstavniki vseh šol. Obravnavala in reševala je vsa vprašanja iz življenja in dela študentov ter zavzemala lastna stališča do družbenih ter političnih dogajanj doma in po svetu. Študenti so se lahko vključevali tudi v Zvezo komunistov, za kar pa ni bilo pretiranega zanimanja, predvsem zato, ker se na partijskih sestankih razpravlja preveč o visoko letečih načrtih, premalo pa o vsakdanjih problemih študentskega ali življenjskega značaja.

Kljub samoupravni organiziranosti so študentje v organizaciji čutili, da se morajo zavzemati za nekatera specifična področja, tako so ustanovili komisije, ki so spremljale in reševala specifična povezana z življenjem študentov, kot so prehrana, nastanitev, zaposlovanje, kultura, šport, zdravstvo, idr..

Na 9. kongresu Zveze socialistične mladine Jugoslavije leta 1974 se je pojavila zahteva po združitvi vseh mladih v novo, enotno organizacijo Zvezo socialistične mladine Jugoslavije (ZSMJ). Na mariborski in ljubljanski univerzi sta delovali univerzitetni organizaciji ZSMS, preko katerih so imeli študenti možnost posredno vplivati na družbena dogajanja in zakonodajno politiko. Kljub združitvi v enotno mladinsko organizacijo so si študenti ves čas prizadevali za organiziranje lastne organizacije, preko katere bi neposredno in organizirano vplivali na vsa gibanja, ki so zadevala njihov položaj in interese v družbi. Tako sta na 13. kongresu ZSMS leta 1989 ponovno nastali dve medsebojno neodvisni in samostojni organizaciji - ZSMS in študentska organizacija. V prehodnih določbah statuta ZSMS je bilo opredeljeno, da sta študentski organizaciji na univerzah pravni naslednici univerzitetnih organizacij ZSMS, organiziranih po prejšnjem statutu.

Zaradi slovenske osamosvojitve tudi ta organiziranost ni zdržala dolgo. Tako so študenti na obeh univerzah leta 1990 izpeljali neposredne in tajne volitve v svoj predstaviški organ - študentski parlament. Študentska parlamenta sta sprejela akta o ustanovitvi Študentske organizacije Univerze v Mariboru (ŠOUM) in Študentske organizacije Univerze v Ljubljani (ŠOU). Leta 1994 je bil sprejet zakon, ki omogoča tri vrste študentskega organiziranja: univerzitetno, lokalno in interesno.

Skupine katoliških študentov

V Ljubljani pri frančiškanih je zgodaj po vojni organiziral predavanja za študente dr. p. Roman Tominec. Več let je bila to edina oblika specializiranega študentskega verskega udejstvovanja. V času koncila in po njem je zanimanje za vero med študenti močno poraslo. Tako so po osrednjih ljubljanskih župnijah začeli uvajati specialen študentski verouk³¹. Ta je bil v začetku resnično pravi verouk. Kar pomeni, da je duhovnik predaval, študentje pa so poslušali, kvečjemu še kaj vprašali. Kljub vsemu pa se študentski verouk pod vplivom koncila in pokoncilskega gibanja zelo kmalu izvije iz tega tradicionalnega veroučnega primeža in zaživi kot občestvo študentskih skupin. Novega poleta mu dajo tudi mlajši spreobrnjenci, ki jim oblasti ne morejo očitati zaznamovanosti reakcionarnosti in kolaboriranja. Študentske skupine so sprva samo v Ljubljani, ker je edino visokošolsko mesto s približno 15.000 študenti³².

Ker so v Mariboru vznikale druga za drugo visoke šole, so s študentskim veroukom začeli tudi tam. Čisto po naravni poti je prišlo do potrebe po povezovalnem organu. Tako se je pri Medškofijskem pa-

31 Rudi Koncilija, Izkušnja študentskih skupin, v Cerkev v sedanjem svetu, Ljubljana 1974, str. 87

32 Miha Žužek, Kaj pa visokošolci?. v Cerkev v sedanjem svetu, 7'9/1967, str. 111

storalnem svetu oblikovala komisija za študente. Nastal je novembrski teološki tečaj, velikonočne konference, nočno romanje na Brezje, srečanje v Stični, duhovne obnove.

Na tretjem letnem posvetovanju vseh skupin leta. 1971 so ustanovili Medškofijski odbor za študente, ki so ga potrdili slovenski škofje. Poslej nastajajo vedno nove skupine z vse večjo avtonomijo in vse večjo vlogo laikov v njih. Tudi pri organiziranosti ne bi mogli več govoriti o klasičnem veroučnem modelu ampak o pravih modernih nevladnih in neprofitnih prostovoljskih organizacijah, ki se povezujejo v krovno telo, ki ga predstavlja MOM33.

Medškofijski odbor za študente začne z izdajanjem glasila z naslovom Bilten študentskih verskih skupin, ki se leta 1985 preimenuje v Tretji dan. Odbor ima pet delovnih skupin. Skupina za versko izobraževanje in duhovno oblikovanje skrbi za dvoletni osnovni teološki tečaj in, za štirinajstdnevni teološki tečaj o aktualnih temah, ki predstavlja prvo svobodno katedro po študentskih nemirih. Skupina za tisk skrbi za študentsko stran v Družini. Skupina za stike z mladino se zanima za mladinske skupine po Sloveniji in ob prestopu na univerzo skuša srednješolcem pomagati k vključitvi v študentska občestva. Skupina za pokoncilsko duhovnost je ob pripravah na koncil mladih v Taizeju začela široko taizejsko gibanje in prevzela edino vsaj delno politično nalogo, da poveže mlade kristjane v socialističnih državah. Vse dejavnosti so politično in drugače družbeno angažirano nevtralne, vendar v sebi nosijo svobodo duha, ki je duh koncila in pluralističnega razmišljanja. Prav iz teh vrst je izšel velik del nosilcev slovenske pomladi.

Tudi lokalne skupine, ki se zbirajo po župniščih so dobro organizirane in zelo številne. Čeprav je navzven videti predvsem njihovo prizadevanje za aktivno versko življenje se rojevajo pevske skupine z novim duhovnim glasbenim izrazom, rojevajo se duhovna gibanja, organizirajo si izmenjave in tabori s študenti na zahodu, pričanja se sodelovanje s katoliškimi univerzami, v domačem okolju pa organizirajo razna predavanja, literarne večere in druge prireditve namenjene otrokom, mladim pa tudi odraslim. Študentske izmenjave, tabori in drugo sodelovanje s študenti po Evropi, posebno zaradi položaja, ki ga je imela Jugoslavija v razmerju do Sovjetske zveze in nasploh do socialistični dežel, je imel kot posledico, da je pluralizem duhovne pomladi pljusknil preko idejno hermetično zaprte meje na Karavankah.

Taizejsko gibanje

Taize je bolj mladinski kot verski fenomen, tako v Sloveniji, kot v Evropi. Pobuda o gibanju za mir prihaja od v Švici rojenega protestanta Rogerja, ki je okrog sebe zbral skupino somišljenikov in ustanovil neke vrste redovno skupnost, kar je za protestantski svet popolna novost. Taize³⁴ prvotno ni imel namena zbirati mladih, to se je zgodilo dokaj spontano.³⁵ Sociološko lahko razumemo fenomen Taizeja predvsem v prvi evropski pobudi za mir in sožitje po II. svetovni vojni. Gre za edino pobudo, ki je segla preko železne zavese. Taize je postal znamenje časa, ki se kaže v združevanju sveta v eno. Ne gre samo za ekumensko misel zedinjenja kristjanov, ampak za združevanje vsega človeštva, ljudi najrazličnejših nazorov v eno, ljubeče se, skupaj živeče občestvo. Za Taize se namreč že od začetkov ne zanimajo samo verujoči ampak tudi ateisti.

33 Komisija za študente pri škofovski konferenci kmalu postane Medškofijski odbor za študente (MOM) kot samostojen pastoralni organ za študentsko pastoralo.

34 Rudi Koncilija, Karizmatičnost Taizeja, v Cerkev v sedanjem svetu,10/1976, str. 20

35 <http://www.drustvo-skam.si/taize/zacetki.php>

Taizejsko gibanje je edino karizmatično gibanje, ki je ostalo ves čas odprto, ne da bi se močneje organizacijsko strukturiralo in vendar živi še danes.

Za čas zgodnjih sedemdesetih je tudi za slovenske študente prizadevanje koncila mladih in same taizejske skupnosti dober model duhovne prenovе v Sloveniji. V mnoge boleče rane, ki jih je povzročila revolucionarna oblast, o katerih se ne sme govoriti, vnaša Taizejsko gibanje, način preseganja, ki ga predstavlja molitev in delo za mir. Ta se v vsej polnosti razmahne in manifestira na prvem slovenskem srečanju mladih v Stični z bratom Rogerjem, leta 1981. Čeprav je to srečanje zasnovano predvsem kot molitveno srečanje, hitro preraste v letni shod katoliške mladine z več tisoč udeleženci.

Študentska organizacija ljudske tehnike (ŠOLT)

Društvo Študentske organizacije ljudske tehnike je bilo ustanovljeno v Ljubljani leta 1960. Ustanovili so ga študentje v okviru občudijiskih dejavnosti. Oblikovali so različne sekcije (foto sekcija, računalniška sekcija, radio amaterska sekcija, računalniška sekcija, raketna sekcija) in ustanovili avto šolo ŠOLT. Zanj lahko rečemo, da se mu je godilo veliko boljše kot matični organizaciji študentov. Šlo je za interesno združenje, kamor so po potrebi, brez težav lahko vstopali tudi odrasli in preverjeni kadri kot mentorji in strokovni delavci, ki so lahko opravljali zgolj svojo strokovno mentorsko funkcijo, lahko pa so bili tudi oblika nadzora in posredovanja revolucionarnih idej. V 90. letih se je dejavnost društva precej razširila. V skladu s trendi je Društvo ŠOLT pričelo organizirati jezikovne tečaje, ki so v zadnjih letih postali osrednja dejavnost društva. Na osnovi sekcij, ki so delovale že v 60. letih, so začeli izvajati strokovne tečaje, seminarje in delavnice. Ponudbo so popestrili še s športnimi tečaji. Odprli so študentski servis ŠOLT, fotokopirnico ŠOLT ter ohranili dve foto temnici ŠOLT, ki sta na voljo članom. Leta 1990 so bili eden od soustanoviteljev MSS 36.

Društvo ŠKUC

Veliko težje je enovito opisati Škuc, ker gre za izrazito heterogeno organizacijo. Tako da je potrebno posebej opisati vsako od dejavnosti.

Konec sedemdesetih je bila vzpostavitev razstavnega prostora ŠKUC-a odgovor na prevladujočo razstavno politiko nacionalnih uveljavljenih galerij in institucij v Sloveniji. Galerija Škuc je postala center alternativne (sub)kulture na Slovenskem. Že od svojega začetka deluje na področju sodobne likovne umetnosti v mednarodnem evropskem kontekstu.

Verjetno na svetu ni veliko kulturnih organizacij, ki so odigrale tako pomembno vlogo pri razvoju rock'n'rolla, kakor prav ŠKUC v Sloveniji. Vedno prvi ... Prva rock plošča Tomaža Pengova, prva punk plošča Pankrtov, prvi postmodernistični "happening" skupine Laibach. Škucarji so organizirali večino tujih koncertov pri nas in kopico domačih, prvi so izdali fanzine in še bi lahko naštevali. Filmska redakcija je od leta 1974 skrbela za širjenje filmske kulture občinstva s številnimi projekcijami alternativnih, avantgardnih ter eksperimentalnih filmov in videov. Filmska redakcija je producirala več eksperimentalnih in alternativnih filmov in se razvila v samostojno produkcijsko hišo E-motion film.³⁷

36 Mladinski svet Slovenije
37 www.emotionfilm.si

Posebno področje vsekakor zavzemajo ženska gibanja. Čeprav ne gre za izključno mladinski prostor je prav, da jih omenimo v okviru mladinskega dela, ker so močno vplivala na razvoj vprašanj nasilja nad ženskami tako v miru kot v oboroženih silah, o pravici do drugačne spolnosti, o zaposlovanju žensk in še mnoga druga.

Kulturno udejstvovanje v Mariboru

Precej drugačno pot so na področju kulturne organiziranosti ubirali študenti v Mariboru. Na pretežno tehničnih šolah posebnega zanimanja za kulturo ni bilo. Da bi vsaj delno odpravili ta primanjkljaj so leta 1964 ustanovili Študentsko kulturno umetniško društvo, ki naj bi s svojim obstojem pomagalo dvigniti kulturno raven mariborskih višješolcev s tremi sekcijami. Da ne gre za povsem neodvisno študentsko pobudo priča vzporedni administrativni ukrep na Višji ekonomsko-komercialni šoli kjer v letu 1965 uvedejo obvezna predavanja treh humanističnih predmetov³⁸. Ta podoba se močno spremeni že v sedemdesetih letih, ko se pretežno višješolski programi iz šestdesetih razvijejo in se visokošolski zavodi združijo v Univerzo v Mariboru. Kulturno življenje študentov ni identično ljubljanskemu, vendar nikakor ne manj razvito. Imajo študentsko gledališče, organizirajo literarne večere, razstave v salonu sodobne umetnosti. Mariborski študenti razvijajo svojo kulturno sceno, ki jo zaznamujejo pomembni kulturniki.³⁹

Družbeno kritična gibanja

Revolucionarne spremembe po drugi svetovni vojni so z odlokom ukinile vse društvene organizacije, njihovo premoženje pa je bilo nacionalizirano. Ponovno so se smele organizirati samo tiste, ki so bile oblasti naklonjene. Tako kar nekaj povojnih let prostočasne in civilnodružbene organiziranosti praktično ni. Zveza komunistov je delovanje nevladnih organizacij precej omejevala, nekaterim pa preprosto ni dovolila, da bi se ponovno ustanovile po novi zakonodaji. Za socialistično družbeno ureditev, so nevladne organizacije, ki bi kakorkoli delovale politično ali na področjih kot so človekove pravice ali svoboda govora, ki bi se združevale na osnovi verske ali etnične pripadnosti v celoti ali vsaj v veliki meri nevarne za sistem. Moramo priznati, da so tudi v tem obdobju delovale nekatere nevladne organizacije, kot na primer: Zveza gasilskih društev, Zveza prijateljev mladine, Avtomoto zveza, Zveza za tehnično kulturo, športna, kulturna, planinska, taborniška društva idr. Omenjene organizacije so združevale in povezovale velik del prebivalcev Slovenije in so v veliki meri prispevale h kvaliteti življenja, vendar pa so pri svojem delovanju morale striktno upoštevati takoimenovane "moralno-politične" kriterije in skrbeti za ohranjanje pridobitev revolucije. Vloga SZDL je zborna mesto vseh za demokratično povezovanje organiziranih sil socializma. Tako bo bistveno omejen tisti paralelizem pri delu družbenopolitičnih organizacij, ko iste probleme hkrati obravnavajo v dveh ali več organizacijah. Morali bi se usmeriti v to, da bi vsaka družbeno politična organizacija opravljala tisto funkcijo in tisto delo, ki ji v našem političnem sistemu pripada, vtem ko bi skupne probleme obravnavali skupno v SZDL kot fronti vseh organiziranih socialističnih sil⁴⁰.

Kot pomemben mejnik lahko štejemo leto 1974, ko je bil sprejet Zakon o društvih. S tem so se možnosti za ustanavljanje nevladnih organizacij v obliki društev precej povečale vsaj na pravnoformalni

38 http://vsebine.svarog.org/studenti_nekoc/60/poglavje11.htm

39 http://vsebine.svarog.org/studenti_nekoc/70/poglavje11.htm

40 http://www.marxists.org/slovenian/teor_jug_soc/edvard_kardelj/poglavje_04.htm

ravni. V praksi še vedno ni bilo mogoče ustanoviti cele vrste društev. Z zakonom se prav nič ne spreminijo njihovi pogoji za delovanje in njihov politični vpliv. Tako imenovana nova družbena gibanja so tako pričela množično nastajati šele v osemdesetih letih, delovala pa so predvsem na področjih človekovih pravic, okoljevarstva, mirovništva. Nedvomno je pri tem dogajanju pomembno vlogo odigrala tudi takratna ZSMS predvsem zaradi dejstva, da je pod svojim okriljem omogočila nastanek in delovanje številnih gibanj, ki so pozneje prerasla v samostojne nevladne ali politične organizacije.⁴¹

Mirovna gibanja

Ob 40-letnici osvoboditve je JLA v Beogradu organizirala veliko vojaško paradu. O tem je skupina protestnikov 9. maja 1985 nenajavljeno demonstrirala v centru Ljubljane, ob Prešernovem spomeniku. Junija 1986 je Služba državne varnosti izdelala strogo zaupno analizo o delovanju novih družbenih gibanj v Sloveniji. Analizirala je delovanje mirovnega in duhovnega gibanja ter sekcije za preučevanje novih družbenih gibanj pri Slovenskem sociološkem društvu. Mirovno gibanje je ob protestu proti vojaški paradi opozarjalo zlasti na problem ugovora vesti, saj je JLA zaradi zavračanja nošenja orožja z drakonskimi in ponavljajočimi se kaznimi kaznovala večje število pripadnikov Jehovih prič. Mirovno gibanje je organiziralo tudi kampanjo proti militarističnimi otroškimi igračam. Prek Marka Hrena in Tomaža Mastnaka je vzpostavila široko omrežje stikov s podobnimi mirovnimi gibanji in organizacijami iz zahodne in vzhodne Evrope. Večino svojih zahtev je črpali iz njihovega delovanja. Ne glede na to je bila ideja mirovništva v doktrini NNP (nič nas ne sme presenetiti) in organiziranosti vseljidskega odpora izredno inovativna in odmevna tako za mlade, kot za odrasle.⁴²

20

Zelena in ekološka gibanja

Zeleni Slovenije imajo svoje korenine v ekološko osveščenih posameznikih, ki so sredi 80-ih let posamično delovali ob izbruhu okoljsko občutljivih tem; Ustanovitelji politične združbe, saj težko govorimo o pravi stranki, ki si je nadela ime Zelenih Slovenije (ZS) so se našli v posameznih ekoloških bitkah za neokrnjenost teka Krupe, v organizaciji množičnih protestov proti odlaganju radioaktivnih odpadkov v Velunski graben, po černobilski jedrski nesreči. Organizirali so številne okrogle in v časopisih so spregovorili o zastrupljanju okolja.

Znotraj enoumne, monolitne socialistične politične ureditve so bile tovrstne teme istočasno tudi manifestacija političnega boja.

Molitev za pravičnost in mir

Po vzoru svetovne ekumenske molitve za mir v kateri so sodelovali predstavniki številnih svetovnih verstev, je skupina katoliških izobražencev organizirala podobno molitev za Slovenijo pri Franciškanih v Ljubljani. Molitev je sovpadala s časom (17. 06. 1988) procesa proti četverici, ki je sprožil pravo vseljidsko gibanje. Tudi zaradi tega je dala močan zalet laikom, da so takrat sicer že močno razvejano pastoralno dejavnost prenesli iz strogo intimistično religioznih okvirov v katero so bile potisnjene religije ves

41 Mirko Vaupotič, Nevladne organizacije v Sloveniji, v publikaciji Managerski praktikum, Leto 2005 str 25

42 <http://www.slovenskapomlad.si/1?id=152>

Operacijo delno financira Evropska unija, in sicer iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstva za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete: "Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja" prednostne usmeritve: "izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistema izobraževanja in usposabljanja".

čas socialistične oblasti. Med molitvami za pravičnost in mir, ki so se odvijale frančiškanih, je nastopilo večje število katoliških izobražencev in tudi predstavniki vodstva slovenske Rimsko katoliške Cerkve⁴³.

Feministična gibanja

Svoj prostor in podporo je dobilo feministično gibanje v ljubljanskem ŠKUCu, vendar so se posamezne sekcije kmalu začele osamosvajati. Današnja feministična scena v Sloveniji je začela nastajati sredi 80. let, ko so se pojavile prve avtonomne ženske skupine. Konec leta 1984 je začela delovati ženska sekcija pri Sociološkem društvu v Ljubljani. Bila je kratkega diha, je pa zagotovo bila prvi ženski prostor. Znotraj ženske sekcije pri Sociološkem društvu je nastala ideja o ustanovitvi skupine, ki bi bila bolj praktično-aktivistična. Tako je nastala skupina Lilit, ki je bila najprej zamišljena kot klub oz. kot mesečni klubski večeri z diskusijami in zabavo. Zaradi velikega odziva žensk se je kmalu ustanovila ženska sekcija Lilit pri ŠKUC-Forumu. V Lilit se je v tem času oblikovalo več iniciativ.

Ena od njih je bila lezbiška saj je bila Lilit odprta tudi za lezbijke, ki so bile v skupini aktivne od samega začetka.

Sklep

Namesto svojega vrednotenja bi dodal kar povzetek Kardeljeve misli o interesni organiziranosti.

Razvoj socialistične samoupravne družbe zahteva negovanje in bogatitev individualnih nagnjenj in zanimanja ljudi za razne družbene, humanitarne, socialne, kulturne, znanstvene, tehnične, športne in druge aktivnosti. Seveda vsako združevanje ne prispeva enako k razvoju skupnih družbenih odnosov. Toda kolikor bolj so interesi, cilji in metode dela teh organizacij povezani s cilji, načeli in družbeno funkcijo samoupravnega demokratičnega sistema, toliko bolj te organizacije in združenja prispevajo k razvoju socialistične samoupravne prakse, etike in samoupravnih odnosov v naši družbi v celoti⁴⁴.

Ves čas mi po glavi vrta vprašanje: Kaj pa tisti, ki za samoupravni socializem ravno niso bili zagreti?

43 <http://www.slovenskapomlad.si/1?id=152>

44 http://www.marxists.org/slovenian/teor_jug_soc/edvard_kardelj/poglavje_04.htm

Operacijo delno financira Evropska unija, in sicer iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstva za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete: "Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja" prednostne usmeritve: "izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistema izobraževanja in usposabljanja".